

İnsanların özgür olduğunu nasıl bilirsin? Özgür olduklarını söylüyorlar, ellerini kaldırmak istediklerinde kaldırıp, istemediklerinde kaldırmıyorlarmış.

Peki bu söylediklerini *de* söylemeleri gerektiği için söylüyorlarsa. Bir robotu robot olmadığını söylemeye programlarsan ve o bunu söylerse, artık onu robot sayamaz mıyız?

O halde insanların irade sahibi olup olmadığını, özgür olup olmadığını bilmek mümkün değil. Rasyonel insanların zaten aklî ve hesap edilebilir davrandığını, *gayırasyonellerin* de nasıl olduğunu anlamadığımız bir takım duygu cereyanlarıyla hareket ettiğini kabul etsek? Bu durumda özgürlük nerede?

İnsanların davranışlarını zihinlerindeki fiziksel süreçlerle, bir elektrik akımının şuradaki ve buradaki nöronları uyarmasıyla izah edebiliyorsak, aynı zamanda onların özgür olduğunu söyleyebilir miyiz?

Özgür olduklarını söylemeye programlı robotlar olduğunu düşünmek daha kolay geliyor.

Bunun bir adım ötesi şu: İnsan kendinin de özgür olduğunu söylemeye programlı bir robot *olmadığını* ispat edemez. Özgür olduğunu nasıl bilebilirsin? Böyle hissettiğin için mi özgürsün? Bak elimi kaldırıbiliyorum? Ama *programında* bunu yapmak ve bir yandan da söylemek vardı. *İstediyimi yaparım*. Evet, yaparsın ama *istediğini istemekte* özgür müsün? Belki istediğini yapmıyorsun da, az sonra yapacağını istiyorsun?

İnsanın kendi zihninin sınırları içinde kendi özgürlüğünü anlaması nasıl mümkün olabilir? *Davranışlarım hesaplı görünmüyor, neredeyse deli gibi davranıyorum*.

Üç kütle probleminde, birbirine gravitasyon uygulayan üç farklı kütlenin yörüngesi araştırılır. Başlangıç durumlarından hesabını yaparsın ve bu üç kütlenin nasıl gezeceğini bulursun ama dışarıdan bakan biri de *bunların pek hesaplı davranmadıklarını* söyleyecektir.

Zihnimiz üç kütlenin birbiriyle etkileşiminden daha *tahmin edilebilir* bile olabilir.

Ama bunun istisnaları var, bazen aklıma hiç öğrenmediğim şeyler geliyor. İstisnaları tabii ki olacaktır ancak bunlar *özgür* olduğunu göstermez, zihnindeki milyarlarca sürecin *arada sırada* sana tahmin edilemez sonuçlar ürettiğini gösterir.

Özgür gibi hissediyorum.

Bütün delil bu zaten. Özgür gibi hissetmek. Zihnimizin süreçleri bize *özgür gibi* hissettiriyor. Asıl soru *bu özgürlük hissinin sebebi nedir ve neden burada?*

Özgürlüğün sebebi değil, özgürlük hissinin sebebi.